

JÓZEF M. FISZER

Instytut Studiów Politycznych PAN

ORCID: 0000-000-3-2461-4341

fisz@isppan.waw.pl

STANOWISKO POLSKI WOBEC AGRESJI ROSJI NA UKRAINĘ. PERSPEKTYWY AKCESJI UKRAINY DO UNII EUROPEJSKIEJ I NATO

**Poland's position on Russia's aggression against Ukraine.
The prospects of Ukraine's accession to the European Union and NATO**

The article aims to analyze Poland's position on Russia's aggression against Ukraine on February 24, 2022 and tries to show the prospects of its membership in the European Union and NATO. The undeclared war between Russia and Ukraine has been going on de facto since 2014, since the illegal annexation of the Crimean Peninsula to the Russian Federation. Since then and Russia's aggression against Georgia in 2008, the West, led by the US, has been promising Ukraine membership in NATO and the European Union but for now, formal negotiations have not even begun. In this article, the author tries to answer why this is happening and, at the same time analyzes Poland's position on Russia's aggression against Ukraine in 2022 and its Euro-Atlantic aspirations. The main thesis is the statement that Ukraine's accession to NATO and the European Union is in the Polish national interest and will not be without significance for Poland's security.

Keywords: Poland, Ukraine, war, Russia, accession, European Union, NATO, security.

WPROWADZENIE

Wojna w Ukrainie trwa już ponad półtora roku, a jej końca wciąż nie widać. Zgodnie z planami Władimira Putina i jego generałów miała trwać trzy, góra siedem dni, a wkraczający do Kijowa rosyjscy żołnierze mieli być witani kwiatami, chlebem i solą, jak przystało na zwycięskich „wyzwolicieli”. Tak się jednak nie stało, a „wyzwoliciele” okazali się rosyjskimi zbrodniarzami¹. Wbrew oczekiwaniom Rosji Kijów nie został zdobyty, a ukraińska armia, wspierana przez państwa należące do NATO i Unii Europejskiej (UE) na czele z Polską, latem 2023 r. rozpoczęła kontrofensywę, która ma zmusić Rosję do opuszczenia Ukrainy. Oby tak się stało, choć nie będzie to takie proste, gdyż Ukraina nadal potrzebuje olbrzymiego wsparcia ze strony wszystkich demokratycznych państw w Europie i na świecie, aby mogła pokonać Rosję, wciąż będącą mocarstwem globalnym i pod każdym względem mającą przewagę w tym starciu. W przeciwieństwie do Ukrainy Rosja posiada olbrzymie rezerwy w ludziach i sprzęcie wojskowym. Posiada broń ABC (atomową, biologiczną i chemiczną), której w każdej chwili może użyć, aby pokonać przeciwnika. Nawiasem mówiąc, współczesne wojny na ogół się przeciągają, gdyż pokonanie państwa jest trudnym i kosztownym przedsięwzięciem, a w konfliktach asymetrycznych nawet słabsze strony mają duże szanse na co najmniej remis. Sądząc po obecnych działaniach Rosji i *de facto* ograniczonej kontrofensywie Ukrainy, nie zanoszi się na szybkie zakończenie tej największej i najdroższej wojny konwencjonalnej w Europie od 1945 r.² Przyznał to na początku listopada 2023 r. naczelny dowódca sił zbrojnych Ukrainy gen. Walerij Załużny, mówiąc wprost, że „nie będzie głębokiego i pięknego przełamania rosyjskich linii”, a obecna wojna pozycyjna jest dla Ukrainy

¹ Na temat tzw. Grupy Wagnera, jej genezy i roli w polityce zagranicznej Rosji oraz militarnej (zbrodniczej) działalności w Ukrainie patrz m.in.: F. Bryjka, *Grupa Wagnera – paramilitarne narzędzie rosyjskich operacji hybrydowych*, „Sprawy Międzynarodowe” 2022, t. 75, nr 2, s. 66–91, DOI: 10.35757/SM.2022.75.2.05; M. Gabidullin, *Wagnerowiec. Spoowiedź byłego dowódcy tajnej armii Putina*, Znak Concept, Kraków 2022; K. Marten, *Russia’s use of semi-state security forces: the case of the Wagner Group*, „Post-Soviet Affairs” 2019, vol. 35, no. 3, s. 123–146, DOI: 10.1080/1060586X.2019.1591142.

² M. Galeotti, *Putin takes Crimea 2014: Grey – zone warfare opens the Russia – Ukraine conflict*, Bloomsbury Publishing, Londyn 2023, s. 111–123; M. Kucharczyk, *Otrzeźwiający wnioski z wizyty na froncie. Nie będzie szybkich sukcesów Ukraińców*, 22.07.2023, <https://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,114881,29995991,otrzejwiajace-wnioski-z-wizyty-na-froncie-nie-bedzie-szybkich.html> [dostęp: 17.09.2023]; *Co z ukraińską kontrofensywą?* Gen. Skrzypczak dla „Wprost”: *Niestety, moje prognozy się potwierdzają*, <https://www.wprost.pl/swiat/11270488/co-z-ukrainska-kontrofensywa-gen-skrzypczak-dla-wprost,19.06.2023> [dostęp: 17.09.2023].

śmiertelnym zagrożeniem, gdyż Ukraińcy nie mają takich rezerw jak Rosja i przedłużającego się krwawego konfliktu mogą nie wytrzymać³. Podobnie sądzi polski generał Waldemar Skrzypczak, pisząc: „Rosjanie nie marnują czasu. Nadchodzą trudne dni dla ukraińskich wojsk”⁴.

Obserwując rosyjską inwazję na Ukrainę, można stwierdzić już dziś, że w przyszłości będzie ona postrzegana jako jedna z najbardziej irracjonalnych wojen w najnowszej historii Europy i świata. Jej przyczyną stała się bowiem absurdalna, wręcz chora, wizja jednego nad wyraz ambitnego, acz małego formatu człowieka, tj. Władimira Putina, oficera (sowieckiej KGB), który w 2000 r. został prezydentem Federacji Rosyjskiej oraz jego najbliższych współpracowników z ministrem spraw zagranicznych Siergiejem Ławrowem i ministrem obrony Siergiejem Szojgu. Jej celem jest reanimowanie rosyjskiego imperium i znalezienie nowej, mocniejszej legitymacji dla Putina do sprawowania dożywotniej władzy jako nowy car Rosji⁵.

Głównym celem artykułu jest analiza postawy Polski wobec agresji Rosji na Ukrainę oraz ukazanie perspektyw jej członkostwa w Unii Europejskiej (UE) i Sojuszu Północnoatlantyckim (NATO). Szczególną uwagę zwracam tu na determinanty stanowiska RP wobec bezprawnej agresji Rosji na Ukrainę w dniu 24 lutego 2022 r., które ukazują na tle reakcji innych państw Europy i Stanów Zjednoczonych na wybuch wojny rosyjsko-ukraińskiej. Ponadto przedstawiam scenariusze i perspektywy zakończenia tej barbarzyńskiej wojny oraz omawiam szanse i zagrożenia dla członkostwa Ukrainy w strukturach euroatlantycznych, czyli w UE i NATO. Próbuję odpowiedzieć na pytania dotyczące przyczyn i celów agresji Rosji na Ukrainę i na pytania o stanowisko Polski wobec wybuchu wojny rosyjsko-ukraińskiej, m.in. czy było ono zdeterminowane egoistycznymi, partykularnymi interesami narodowymi, czy też wynikało z naszej tradycyjnej polityki „Za Wolność Warszą i Naszą” oraz jakie miało to znaczenie dla oporu Ukrainy i postawy państw Zachodu na czele ze Stanami Zjednoczonymi wobec walczącej Ukrainy i rosyjskiego agresora po 24 lutego 2022 r.? Ponadto

³ B.T. Wieliński, *Generał Zaluźny przyznaje się do błędu*, „Gazeta Wyborcza”, 3.11.2023, s. 11.

⁴ Gen. Skrzypczak: *Rosjanie nie marnują czasu. Nadchodzą trudne dni dla ukraińskich wojsk*, 20.11.2023, <https://www.wprost.pl/swiat/11484593/gen-skrzypczak-rosjanie-nie-marnuja-czasu-trudne-dni-dla-ukrainskich-wojsk.html> [dostęp: 18.09.2023].

⁵ J.M. Fiszer, *Włodzimierz Putin – dlaczego zaufała mu cała Rosja? Specyficzne formy przywództwa politycznego*, [w:] T. Bodio, W. Jakubowski (red.), *Przywództwo i elity polityczne w krajach WNP*, Oficyna Wydawnicza ASPRA – JR, Warszawa 2010, s. 39–62; *idem: Why did the Soviet Union collapse? The reasons and effects for Poland, Europe, and the World*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2022, nr 1(72), s. 11–37, DOI: 10.26399/meip.1(72).2022.01/j.m.fiszer.

czy agresja Rosji na Ukrainę przyspieszy jej akcesję do UE i NATO? Stawiam też adekwatne do tematu artykułu tezy i hipotezy badawcze, m.in. stwierdzam, że stanowisko Polski wobec agresji Rosji na Ukrainę determinowane było i wciąż jest z jednej strony polską racją stanu i obawami o nasze bezpieczeństwo, poważnie wówczas – i nadal – zagrożone, a z drugiej strony nie bez znaczenia były tutaj burzliwa historia stosunków polsko-ukraińskich oraz bliskie sąsiedztwo i rozwijająca się po 1991 r. współpraca między suwerenną Polską i suwerenną Ukrainą, niepozbawiona sukcesów, ale i porażek, na przykład w sprawie rzezi wołyńskiej. Poza tym stawiam dość kontrowersyjną hipotezę, a mianowicie: Polska obawiała się, że po ewentualnym zdobyciu Kijowa i usunięciu prezydenta Wołodymyra Zełenskigo Putin utworzy tam nowy, marionetkowy prorosyjski rząd i zmusi go do zawarcia sojuszu przeciwko Polsce. Notabene, taki scenariusz, stanowiący poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa Polski, wciąż jest i będzie realny, dopóki Ukraina tej wojny nie wygra, a Rosja definitywnie jej nie przegra. Niestety, droga do zwycięstwa Ukrainy i klęski Rosji jest bardzo daleka. Rosja, mając poparcie Chin, dąży do maksymalnego zniszczenia Ukrainy i osłabienia roli udzielających jej wsparcia Stanów Zjednoczonych, UE i NATO, co wykorzystują Chiny do walki o hegemonię w świecie⁶.

Tezą główną jest konstatacja, że na stanowisko Polski wobec agresji Rosji i euroatlantycznych aspiracji Ukrainy wpłynęło wiele przesłanek, tak subiektywnych, jak i obiektywnych, narodowych i międzynarodowych oraz geostrategicznych i geoekonomicznych. Dały o sobie tutaj znać także nasze interesy narodowe, w pewnym sensie egocentryczne – strach, że Ukraina szybko skapituluje, a wówczas Rosja może iść za przysłowiowym ciosem i zaatakować Polskę. Notabene, takiego scenariusza wciąż nie można wykluczyć, mimo że jesteśmy członkami Unii Europejskiej i NATO, z jego słynnym piątym artykułem, który teoretycznie stanowi gwarancję naszego bezpieczeństwa, a w praktyce może być różnie. Z drugiej strony, jak już wspominałem, dały o sobie tutaj znać nie tylko historyczne myślenie i obawy, ale także świadomość, że sąsiada, który znalazł się w niebezpieczeństwie, należy wspierać i udzielić mu niezbędnej pomocy. Zwłaszcza że wojna

⁶ J.M. Fiszer, *Czy Chiny przejmą kontrolę nad światem w połowie XXI wieku?*, „Biuletyn Analiz i Opinii” 2021, t. 44, nr 3, s. 2–17; G. Allison, *Skazani na wojnę? Czy Ameryka i Chiny unikną Pułapki Tukidydesa?*, Wydawnictwo: Pascal historia, Bielsko-Biała 2018, s. 97–112; R.J. Kruszyński, *USA–CHRL: konflikt konieczny?*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2020, t. 12, nr 23, s. 48–68; W. Bieliaszyn, *Putin przyjmuje w Moskwie Xi Jinpinga*, „Gazeta Wyborcza”, 21.03.2023, s. 10.

ta – moim zdaniem – będzie trwała wiele lat. Jest ona bowiem nastawiona na wyniszczenie Ukrainy i złamanie jej oporu oraz na skłócenie państw należących do NATO i UE i osłabienie roli USA na arenie międzynarodowej. Władimir Putin nie tak szybko zrezygnuje ze swojego ambitnego celu, którym jest wchłonięcie Ukrainy i odbudowa rosyjskiego imperium. Cel ten realizuje konsekwentnie od 23 lat, czyli od momentu przejścia władzy w Rosji w 2000 r.⁷

Niniejsza analiza pokazuje, że stanowisko Polski wobec agresji Rosji na Ukrainę wpłynęło pozytywnie na postawę Zachodu wobec rosyjskiego agresora i jego stosunek do euroatlantyckich aspiracji walczącej o niepodległość i suwerenność Ukrainy. Wbrew oczekiwaniom Putina agresja Rosji na Ukrainę skonsolidowała Zachód, ale – moim zdaniem – akcesja Ukrainy do UE i NATO nie nastąpi tak szybko, jakby chciały tego Ukraina i Polska. Opinię tę potwierdzają m.in. wyniki szczytu NATO w Wilnie w dniach 11–12 lipca 2023 roku, na którym wbrew oczekiwaniom Ukrainy i Polski *de facto* nie podjęto w tej sprawie żadnych wiążących decyzji poza powołaniem Rady NATO–Ukraina i podkreśleniem w komunikacie końcowym, że „przyszłość Ukrainy leży w NATO”⁸. Jak twierdzi wielu ekspertów, przyspieszyć może to tylko klęska Rosji w tej wojnie i jej rozpad oraz usunięcie ze sceny politycznej Władimira Putina, który od momentu przejścia władzy w Rosji postawił sobie za cel likwidację suwerennej Ukrainy i wyznaczył dla niej ważną, wręcz strategiczną rolę w budowie nowego rosyjskiego imperium pod zawołanym hasłem *rosyjskowsko mira* oraz w procesie tworzenia nowego porządku międzynarodowego w Europie i na świecie, jeśli nie pod egidą Rosji, to z jej aktywnym udziałem.

Inwazja sił rosyjskich na Ukrainę w lutym 2022 r. na zawsze zmieniła nasz region, a nawet Europę i cały świat. Co więcej, skompromitowała Putina i Rosję oraz na dziesiątki lat wyeliminowała ją z cywilizowanego, demokratycznego świata. Natomiast skonsolidowała Zachód i otworzyła Ukrainie drogę do Unii Europejskiej i NATO, choć nie będzie

⁷ J.M. Fiszer, *Stanowisko Rosji wobec akcesji Polski do NATO i Unii Europejskiej oraz stosunki polsko-rosyjskie w XXI wieku i ich perspektywy*, [w:] K. Sierżputowska, S. Sadowski (red.), *Wielowektorowość polskiej polityki bezpieczeństwa w XXI wieku. Wybrane aspekty*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2021, s. 32–53; *idem: Why did the Soviet Union collapse?*, s. 11–37.

⁸ Prezydent W. Zelenski ostro skrytykował Sojusz, że nie ustalił ram czasowych, ani nie wystosował zaproszenia w sprawie członkostwa Ukrainy w NATO. Patrz M. Czarnecki, *Utrzymać jedność Zachodu*. Rozmowa z Ekkenhardem Brose, szefem Federalnej Akademii Polityki Bezpieczeństwa w Berlinie, „Gazeta Wyborcza”, 14.07.2023, s. 12–13; N. Kapitonenko, *Eine Lektion in Realismus*, „IPG-Journal”, 13.07.2023.

to „szybka ścieżka”. Polska aktywnie popiera członkostwo Ukrainy w strukturach euroatlantyckich, wierząc, że dzięki temu zwiększy się bezpieczeństwo tak nasze, jak i Europy, a zwłaszcza państw Europy Środkowo-Wschodniej⁹.

Jeśli chodzi o zastosowaną metodologię, to w niniejszym opracowaniu odwołuję się do głównych teorii stosunków międzynarodowych, głównie do teorii realizmu, neorealizmu, teorii polityki zagranicznej, teorii geopolityki i teorii integracji. Uważam, że są one najbardziej przydatne do analizy polityki zagranicznej Polski wobec Ukrainy i jej starań o członkostwo w strukturach euroatlantyckich. Natomiast wśród zastosowanych metod badawczych w artykule tym dominują egzegeza dokumentów, opis i analiza zjawisk i procesów międzynarodowych, analiza historyczna, metoda deskryptywna, decyzyjna, komparatywistyczna i w ograniczonym zakresie również metoda statystyczna.

STANOWISKO POLSKI WOBEC NAPAŚCI ROSJI NA UKRAINE

Główną przyczyną agresji Rosji na Ukrainę była i jest imperialna polityka Federacji Rosyjskiej pod rządami Władimira Putina, który rozpad Związku Radzieckiego w 1991 r. nazwał „największą geopolityczną tragedią XX wieku”. Notabene, ocena ta nadal determinuje politykę międzynarodową Rosji pod rządami Władimira Putina, której strategicznym celem jest odbudowa namiastki dawnego „imperium zła” (*evil empire*), jak 8 marca 1983 r. określił ZSRR prezydent Ronald Reagan. Będąc spadkobiercą wielkiego imperium, Rosja nie potrafiła pogodzić się z utratą mocarstwowej pozycji na świecie. Władimir Putin swój i Rosji prestiż na arenie międzynarodowej budował poprzez kontestację postzimnowojennego porządku światowego i lekceważenie norm prawa międzynarodowego, czego przykładem jest m.in. jego agresywna polityka wobec Gruzji, Białorusi i Ukrainy. Jego zdaniem od 1991 r. narastał konflikt państw Zachodu z Rosją, spowodowany ekspansją polityczną państw NATO, głównie Stanów Zjednoczonych na Wschód. Rosja zaś nie może dać się zepchnąć na margines stosunków międzynarodowych. Dlatego wojnę o podbój Ukrainy określa jako konflikt z NATO oraz całym Zachodem. Celem rosyjskiej polityki zagranicznej stało się odzyskanie pozycji, jaką w relacjach z Zachodem zajmował

⁹ J.M. Fiszer, *Ukraina między Wschodem a Zachodem. Stanowisko Polski wobec akcji Ukrainy do NATO i Unii Europejskiej*, „Studia Polityczne” 2020, t. 48, nr 4, s. 19–38, DOI: 10.35757/STP.2020.48.4.03; J. Kiwerska, *Ukraina i stosunki transatlantyckie*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2015, nr 9, s. 345–363.

Związek Radziecki, oraz rozbięcie Unii Europejskiej i osłabienie roli NATO. Znalazło to wyraz w oficjalnej koncepcji polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej ogłoszonej w 2016 r., w której zarysowano perspektywy zacieśnienia współpracy rosyjsko-chińskiej i pogłębienia integracji euroazjatyckiej jako swoistej ofensywnej alternatywy wobec relacji Rosji z Zachodem¹⁰.

Chciałbym postawić tutaj tezę, że Zachód zbyt długo tolerował imperialną politykę Władimira Putina i nie reagował na jej negatywne skutki dla bezpieczeństwa międzynarodowego. Agresywna polityka Putina i rozpętana przez niego wojna to w dużej mierze efekt wielu lat ugłaskiwania rosyjskiej dyktatury przez zachodnich przywódców, dla których współpraca z Moskwą była korzystna: tani gaz i ropa, tanie inne surowce oraz wielki, chłonny rosyjski rynek zbytu. Aneksja Krymu i wojna na Donbasie w latach 2014–2015, zamiast wywołać zjednoczoną obronę Ukrainy, zakończyły się sukcesem Putina w Mińsku i osamotnieniem Ukrainy, której nie udzielono realnego wsparcia wojskowego. Handlując z Rosją, Zachód, a zwłaszcza Stany Zjednoczone, Niemcy i Francja ponoszą też winę za jej agresję na Ukrainę. Do wojny rosyjsko-ukraińskiej – moim zdaniem – przyczyniły się też: krótkowzroczna polityka wewnętrzna Ukrainy, tj. pozorowana transformacja, brak radykalnych reform, korupcja i system oligarchiczny oraz polityka zagraniczna po 1991 r., zwłaszcza polityka balansowania między Rosją i Unią Europejską. W świetle powyższego można postawić kolejną tezę, a mianowicie, że wojna Rosji z Ukrainą była do przewidzenia i uniknięcia, gdyby tylko Zachód nie lekcewał jej przesłanek i symptomów oraz twardo rozmawiał z W. Putinem i zdecydowanie reagował na jego kolejne podboje, poczynając od agresji w 2008 r. na Gruzję. Poza tym, ufając gwarancjom bezpieczeństwa, danym jej przez Stany Zjednoczone, Wielką Brytanię i Rosję (memorandum budapeszteńskie z 5 grudnia 1994 r.), Ukraina zaniechała budowy własnych, nowoczesnych sił zbrojnych i była nieprzygotowana do obrony swoich granic, co z pewnością zachęcało Putina do jej zaatakowania¹¹.

¹⁰ *Koncepcja polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej z 30 listopada 2016 roku*, 3.06.2023, <https://poland.mid.ru> [dostęp: 17.09.2023]. W. Radkiewicz, *Straszenie zwrotem ku Azji – nowa koncepcja polityki zagranicznej Rosji*, 4.06.2023, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-12-07/straszenie-zwrotem-ku-azji-nowa-koncepcja-polityki-zagranicznej-rosji> [dostęp: 17.09.2023].

¹¹ J.M. Fiszer, *Ukraine between Russia and the European Union and its prospect: geopolitical and geo-economic Dilemmas*, [w:] A.J. Kukuła (ed.), *Political, social and economic conditions of development of contemporary Ukraine and its regions*, Editor Wydawnictwo KUL, Lublin 2016, s. 39–69; J.M. Fiszer, T. Stepniowski, *Polska i Ukraina w procesie transforma-*

Nie bez winy jest też Unia Europejska oraz jej niekonsekwentna polityka wschodnia, którą lansowała Polska na czele z dwoma głównymi komponentami: Partnerstwem Wschodnim (PW) i partnerstwem strategicznym z Rosją, które nie przyniosły zakładanych efektów, przede wszystkim doprowadzenia do ugruntowania w krajach partnerskich demokracji liberalnej oraz stworzenia w nich stabilnej gospodarki wolnorynkowej. Polska polityka wschodnia napotykała opór ze strony Rosji i wbrew pozorom nie cieszyła się poparciem większości państw Unii Europejskiej¹². Krótko mówiąc, Unia Europejska nie osiągnęła swoich celów ani w zakresie promowania „wartości europejskich”, ani „w sferze realizacji swoich pragmatycznych interesów geostrategicznymi”¹³. Mankamentem polityki wschodniej UE było też – moim zdaniem – zbyt duże jej zbiurokratyzowanie i brak określenia perspektyw członkostwa w Unii dla jej adresatów¹⁴.

Dlatego celem tej agresji jest, jeśli nie przyłączenie Ukrainy do Rosji, to jej zwasalizowanie i podporządkowanie Moskwie, tak, jak to się stało z Białorusią. Putin ma świadomość, że aby tak się stało, to trzeba najpierw uniemożliwić akcesję Ukrainy do NATO i Unii Europejskiej oraz odciąć ją od Zachodu. Mówił o tym głośno wiele razy od 2000 r., kiedy został nowym przywódcą Rosji, że dąży do odbudowy imperium rosyjskiego na wzór Związku Sowieckiego i wie, że nie jest to możliwe bez Ukrainy, jej bogactw naturalnych oraz walorów geoeconomicznych i geostrategicznych. Przypomina to słowa prof. Zbigniewa Brzezińskiego, wypowiedziane po pomarańczowej rewolucji: „Bez Ukrainy Rosja jest państwem. Z Ukrainą jest imperium”¹⁵. Ponadto Putin uznał, że większym zagrożeniem dla jego reżimu jest prosperująca Ukraina, należąca do struktur świata zachodniego, bo w pewnym momencie Ro-

cji, integracji i wyzwań dla bezpieczeństwa Europy Środkowo-Wschodniej, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2017.

¹² J. Tymanowski, *Ukraina między Wschodem a Zachodem*, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2014; O. Barburska, D. Milczarek, *Polityka wschodnia Unii Europejskiej: porażka czy sukces?*, Oficyna Wydawnicza Aspra-JR, Warszawa 2014; O. Czarny, *Die Ukraine und die Europäische Union: Stand und bilateraler Beziehungen*, Diplomica – Verlag, Hamburg 2009.

¹³ O. Barburska, *Polityka wschodnia Unii Europejskiej jako część składowa polityki zagranicznej UE*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2018, s. 327–328. Patrz także: A. Wilson, *Partners for life. Europe's unanswerd 'eastern question'*, „Brief Policy”, ECFR, October 2017, s. 2–4.

¹⁴ A. Podraza, *Promocja demokracji a bezpieczeństwo europejskie: skuteczność i dylematy polityki wschodniej Unii Europejskiej w XXI wieku*, „Politeja” 2016, nr 2, s. 178, DOI: 10.12797/Politeja.13.2016.41.09. Patrz także: B. Piskorska, *Soft power w polityce UE wobec państw Partnerstwa Wschodniego*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2017.

¹⁵ Z. Brzeziński, *Strategiczna wizja. Ameryka a kryzys globalnej potęgi*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2013, s. 13.

sianie zapytają: skoro im się udaje żyć inaczej, dlaczego nam się tego odmawia? Cały proces likwidacji opozycji w Rosji, wsparcie dla Łukaszenki, dławiącego rewolucję na Białorusi, to wszystko przejawy jego strachu przed gniewem rosyjskiego ludu¹⁶.

Na agresję Rosji na Ukrainę natychmiast zareagował prawie cały świat i jego przywódcy na czele z Polską. Wypowiedzieli się m.in. prezydent USA Joe Biden, sekretarz generalny ONZ Antonio Guterres i sekretarz generalny NATO Jens Stoltenberg. Prezydent Biden oświadczył, że: „Prezydent Putin z premedytacją wybrał wojnę, która przyniesie katastrofalną utratę życia i ludzkiego cierpienia. Rosja sama jest odpowiedzialna za śmierć i destrukcję, którą ten atak przyniesie. (...) USA i sojusznicy odpowiedzą w zjednoczony i zdecydowany sposób i świat pociągnie Rosję do odpowiedzialności”¹⁷. Na specjalnym posiedzeniu Rady Bezpieczeństwa ONZ sekretarz generalny Antonio Guterres wprost zaapelował do Putina: „Prezydencie Putin, powstrzymaj swoje wojska”¹⁸. Z kolei sekretarz generalny NATO Jens Stoltenberg oświadczył: „Zdecydowanie potępiam lekkomyślny atak Rosji na Ukrainę, który naraża na niebezpieczeństwo życie cywilów. To poważne naruszenie prawa międzynarodowego i poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa euroatlantyckiego”¹⁹. Natomiast kanclerz Niemiec Olaf Scholz wezwał Putina do zatrzymania ataku i zadeklarował wsparcie Niemiec dla państw sąsiadujących z Ukrainą, w tym również dla Polski oraz oświadczył: „To jest wojna Putina i jego straszny błąd, za który gorzko zapłaci”²⁰.

Już następnego dnia, tj. 25 lutego 2022 r., zwołano nadzwyczajny szczyt szefów państw i rządów NATO, a sekretarz generalny Jens Stoltenberg oświadczył: „Musimy odpowiedzieć zdecydowaniem i jednością, Ameryka Północna i Europa, razem w NATO”²¹. Tego samego dnia, w Polsce, w drodze na Ukrainę, sekretarz stanu USA Antony Blinken oświadczył: „Nie wiemy, jak rozwinie się ta wojna, ale wiemy, że suwerenna, niepodległa Ukraina będzie istniała znacznie dłużej na scenie niż Władimir Putin”²².

¹⁶ C. Belton, *Ludzie Putina. Jak KGB odzyskało Rosję i zwróciło się przeciwko Zachodowi*, Wydawnictwo SQN, Kraków 2023; I. Eidman, *System Putina. Dlaczego Rosjanie się na to godzą?*, Wydawnictwo HARDE, Warszawa 2022; A. Polikowska, *Rosja Putina*, Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa 2004.

¹⁷ Wirtualna Polska, 24.02.2022, <https://www.dziejesie.wp.pl>.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ „Gazeta Wyborcza”, 26.02.2022.

²² R. Wright, *Ukraine is now Americas war too*, „The New Yorker”, 1.05.2022, <https://www.newyorker.com/news/daily-comment/ukraine-is-now-americas-war-too> [dostęp: 6.06.2023].

Wojna w Ukrainie trwa już prawie dwa lata i nie widać jej końca. Bohaterski opór Ukraińców, wspieranych przez społeczność międzynarodową na czele ze Stanami Zjednoczonymi i Polską, uniemożliwił Putinowi zrealizowanie planowanego blitzkriegu i szybkie zdobycie jej terytorium. Bez wątpienia jest w tym duża zasługa Polski, która pierwsza uwierzyła, że Ukraina może obronić swoją niepodległość i trzeba jej w tym pomóc, gdyż jej klęska rozzuchwalałaby Rosję i zachęciła ją do agresji na kolejne państwa w Europie Środkowo-Wschodniej, a w pierwszej kolejności na Polskę. Elity polityczne Polski – w przeciwieństwie do przywódców państw Zachodu – szybko zrozumiały, że Ukraina broni nie tylko swojej wolności, ale także niepodległości państw Europy Środkowej i Wschodniej i w związku z tym należy udzielić jej wszechstronnej pomocy. Polska, kiedy Zachód wahał się i zastanawiał, czy Ukraina będzie się skutecznie broniła, natychmiast postanowiła przyjść jej z daleko idącą pomocą. Przyznała to przewodnicząca Komisji Europejskiej w orędziu o stanie UE za 2022 rok, wygłoszonym na forum Parlamentu Europejskiego w Strasburgu 14 września 2022 r., podkreślając, że: „(...) stawka jest wysoka. Nie tylko dla Ukrainy, ale dla całej Europy i całego świata. (...) Powinniśmy byli posłuchać głosów podnoszonych wewnątrz naszej Unii: w Polsce, w państwach bałtyckich oraz w państwach Europy Środkowo-Wschodniej. Głosy te mówiły nam od lat, że Putin się nie zatrzyma. W państwach tych podejmowano stosowne działania”²³.

Natomiast nie można zgodzić się ze stwierdzeniem przewodniczącej Komisji Europejskiej, że: „Od pierwszego dnia Europa stoi po stronie Ukrainy. Wspomagając ją bronią, środkami finansowymi, gościnnością dla uchodźców oraz najostrzejszymi sankcjami, jakie świat kiedykolwiek widział”²⁴. Przez cały pierwszy miesiąc wojny tylko Polska i Stany Zjednoczone udzielały pomocy Ukrainie, a Europa Zachodnia, UE i NATO, a zwłaszcza Niemcy i Francja, przyjęły postawę wyczekującą, gdyż nie wierzone, że Ukraina stawi Rosji skuteczny opór, więc po co jej przekazywać broń, która może dostać się w ręce wroga. Natomiast Putin liczył na tzw. efekt Trumpa, który spowodował poważne podziały w NATO. Liczył na pogłębienie tych podziałów w związku z niechęcią do pomocy Ukrainie ze strony mocarstw europejskich, głównie Niemiec, uzależnionych energetycznie od Rosji oraz

²³ Orędzie o stanie Unii Europejskiej za 2022 rok, wygłoszone przez przewodniczącą Ursulę von der Leyen, Strasburg, 14.09.2022, s. 4, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/speech_22_5493 [dostęp: 18.09.2023].

²⁴ *Ibidem*, s. 2.

Francji z powodu bliskich relacji prezydenta Emmanuela Macrona z Putinem. Stało się inaczej, atakując Ukrainę, Rosja doprowadziła do znacznego wzrostu solidarności i wzrostu pomocy państw NATO stawiającej opór Ukrainie. Ważną rolę w tym procesie odegrała Polska²⁵. Przyznał to niedawno sekretarz ukraińskiej Rady Bezpieczeństwa Narodowego i Obrony Ołeksij Daniłow w komunikacie na Twitterze, opublikowanym w językach polskim, ukraińskim i angielskim, w którym zaznaczył, że to Polska była państwem, które jako pierwsze ofiarowało Ukrainie pomoc wojskową w początkowej fazie rosyjskiej agresji, rozpoczętej 24 lutego 2022 r.: „Pierwszą partię broni po inwazji rosyjskiego państwa terrorystycznego (...) – moździerz, których tak bardzo potrzebujemy, przekazała nam Polska”. Dalej podkreślił: „Pamiętamy, kto pierwszy zaoferował Ukrainie karabin i chleb. (...) Jesteśmy wdzięczni za każdą złotówkę, pocisk czy życzliwe słowo; za każdą kobietę i dziecko, którym Polacy udzielili schronienia w swoich domach w najstraszniejszych chwilach naszej historii”²⁶. W podobnym duchu wypowiedział się także prezydent Wołodymyr Zełenski: „Bardzo doceniamy historyczne wsparcie Polski, która wraz z nami stała się prawdziwą tarczą Europy – od morza do morza. A w tej tarczy nie może być ani jednej rysy. (...) Ale teraz widzimy różne sygnały, że w niektórych miejscach polityka stara się być ponad jednością, a emocje ponad podstawowymi interesami narodów”²⁷. Tym samym odniósł się do powstałego napięcia na linii Polska–Ukraina w związku wypowiedzią ministra Kancelarii Prezydenta RP, szefa Biura Polityki Międzynarodowej Marcina Przydacza w sprawie dalszego embarga na ukraińskie zboże, który powiedział, że „Ukraina otrzymała od Polski naprawdę duże wsparcie” i „powinna zacząć to doceniać” oraz dodał, że „to, co najważniejsze dziś, to obrona interesu polskiego rolnika”²⁸.

²⁵ NATO, Madrid Summit Declaration Issued by NATYO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Madrid 29 June 2022, Madrid, 29.06.2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm [dostęp: 13.06.2023].

²⁶ O. Daniłow, *Pamiętamy, kto pierwszy zaoferował Ukrainie karabin i chleb*, 2.08.2023, <https://wiadomości.onet.pl/swiat/oleksij-daniłow-pamiętamy-kto-pierwszy-zaoferował-ukrainie-karabin-i-chleb> [dostęp: 17.09.2023].

²⁷ *Napięcia na linii Kijów-Warszawa. Zełenski zamieścił wpis*, 2.08.2023, <https://wiadomości.wp.pl> [dostęp: 23.09.2023].

²⁸ *Ukraińskie MSZ wzywa ambasadora Polski. Chodzi o wypowiedź o „niewdzięczności Ukraińców”*, 1.08.2023, <https://wiadomości.onnet.pl>, [dostęp: 23.00.2023]. Patrz także: W. Jurasz, *Kolejny zgrzyt w relacjach Polski z Ukrainą*, 20.05.2023, <https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/kolejny-zgrzyt-w-relacjach-z-ukraina-kijow-gra-w-inna-niz-my-gre-komentarz/ye78ln6> [dostęp: 24.09.2023].

Od początku agresji Rosji na Ukrainę aż po dzień dzisiejszy Polska udziela jej wszechstronnego wsparcia, tak w aspekcie humanitarnym, społecznym, politycznym i ekonomicznym, jak i na arenie międzynarodowej. Wywierała naciski dyplomatyczne na wszystkie kraje świata, zwłaszcza należące do UE i NATO, aby nie pozostawały bierne wobec walczącej Ukrainy. Jednocześnie obnaża zbrodnie rosyjskiej armii i wspiera działania Międzynarodowego Trybunału Karnego w Hadze, które mają na celu ukaranie rosyjskich zbrodniarzy wojennych na czele z Putinem²⁹.

Poza tym Polska starała się o nałożenie na Rosję kolejnych sankcji i uzyskanie międzynarodowych gwarancji dla wyegzekwowania rosyjskich reparacji (odszkodowań) dla Ukrainy, dąży też do partycypowania w jej odbudowie po zakończeniu działań wojennych. Już od dłuższego czasu toczą się rozmowy na ten temat, w których uczestniczy Polska, pamiętając o tym, jak zostaliśmy wyeliminowani z udziału w odbudowie Iraku po zakończeniu agresji Stanów Zjednoczonych na ten kraj 20 marca 2003 r.³⁰. Polska od początku popierała tę bezprawną i krwawą wojnę, której koszty poniesione przez USA szacuje się na około 1 bln dolarów. Mimo to Zachód nie zgodził się na udział Polski w odbudowie Iraku, a uczestniczyły w tym procesie państwa, które sprzeciwiały się agresji Stanów Zjednoczonych na czele z Francją i Niemcami oraz Rosją³¹.

Mam nadzieję, że sytuacja ta nie powtórzy się przy odbudowie Ukrainy i Polska będzie aktywnie uczestniczyła w tym procesie. Jak twierdzą niektórzy eksperci, powinna być nawet „hubem logistyczno-przemysłowym sąsiada”³². W marcu 2023 r. Bank Światowy oszacował koszty odbudowy Ukrainy na ponad 400 mld dolarów. Pomoc zadeklarowały Komisja Europejska i Stany Zjednoczone oraz wiele innych państw, a także banków z całego świata. W sumie postanowiono przekazać kolejne 60 mld dolarów na programy rekonstrukcji dotkniętego wojną kraju. Pod koniec czerwca 2023 r. w Londynie odbyła się międzynarodowa konferencja „Ukraine Recovery Conference”, podczas której podpisano dokument pod nazwą Ukraine Business Compact, w którym niemal 500 korporacji z 42 państw potwierdziło swoje

²⁹ 17 marca 2023 r. Międzynarodowy Trybunał Karny w Hadze wydał nakaz aresztowania Władimira Putina.

³⁰ A. Roguski, *Polska rola przy odbudowie Ukrainy*, „Rzeczpospolita”, 30.06.2023, s. N3.

³¹ M. Lasoń, *Polska misja w Iraku*, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków 2010.

³² A. Roguski, *Polska rola przy odbudowie Ukrainy*, s. N3.

wsparcie i to, że chcą współpracować z Ukrainą, aby pomóc w wykorzystaniu jej ogromnego potencjału, zwłaszcza w takich sektorach jak energetyka, technologia, infrastruktura i finanse. Po zakończeniu działań wojennych również polskie firmy powinny zaangażować się w różne projekty odbudowy Ukrainy. Już dziś rząd polski powinien zachęcać polskie firmy do powrotu na Ukrainę i wzięcia udziału w jej odbudowie, a rząd Ukrainy powinien to wspierać, pamiętając o tym, jak wiele Polska uczyniła dla tego kraju po 24 lutego 2022 r.³³

Dlatego warto tutaj podać oszacowaną już skalę pomocy, jakiej od początku wojny Polska udzieliła Ukrainie. W dniu 19 lipca 2023 r. ambasador Ukrainy w Warszawie Wasilij Zwarycz w wywiadzie dla Ukrinform podsumował polską pomoc dla Ukrainy od początku wojny, oceniając ją na kwotę 3,4 mld dolarów, tj. ok. 14 mld złotych. W kwocie tej uwzględniono m.in. wartość sprzętu i broni, paliwo, pomocy finansowej, żywności, lekarstw i sprzętu medycznego. W cytowanym wywiadzie ambasador Zwarycz powiedział, że Polska przekaże Ukrainie jeszcze 20 myśliwców MiG-29, ale dopiero wówczas, kiedy do Polski dotrą samoloty z krajów zachodnich i dodał, że Polska jest obecnie jednym z 11 krajów, które zadeklarowały gotowość rozpoczęcia szkolenia ukraińskich pilotów na F-16, które Stany Zjednoczone zgodziły się przekazać Ukrainie do końca 2023 r.³⁴

W kwietniu 2023 r. rząd polski podał inne dane, dotyczące naszej pomocy dla Ukrainy. Wynika z nich, że Polska wydała łącznie na pomoc Ukrainie ok. 50 mld złotych, co stanowi 2 proc. polskiego PKB, czyli nie tak mało, jak na nasze możliwości. Prezydent Andrzej Duda podkreślił, że Polska jest w „absolutnej awangardzie państw”, które wspomagają Ukrainę, a wyprzedzają nas tylko Stany Zjednoczone i Wielka Brytania³⁵.

Polska przekazała Ukrainie prawie 400 czołgów, ponad 200 haubic, ok. 200 samolotów i helikopterów i różnego rodzaju inną broń oraz non stop od 24 lutego 2022 r. dostarcza jej duże ilości amunicji. Ponadto w Polsce szkoleni są ukraińscy piloci, czołgiści i inni specjaliści, leczeni są też ranni ukraińscy żołnierze. Poza tym liczna grupa Ukrainek i Ukraińców przybyła do Polski już po 2014 r., czyli po aneksji Krymu, a po 24 lutego 2022 r. na dłuższy lub krótszy czas przybyło do nas w ciągu kilku tygodni około 7 mln uchodźców z Ukrainy. Rząd

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ambasador Ukrainy podsumował polską pomoc. Polski rząd podał zupełnie inną kwotę*, 19.07.2023, <https://www.msn.com/pl-pl/wiadomości/polska/ambasador-ukrainy-podsumował-polska-pomoc-polski-rząd-podał-zupełnie-inna-kwotę> [dostęp: 24.09.2023].

³⁵ *Ibidem*.

Polski oraz opozycja opowiedziały się za politycznym i militarnym wsparciem tego wschodniego sąsiada, zanim uczyniła to większość państw zachodnich. Są to powody, dla których społeczeństwo polskie może być dumne, a nasz kraj powinien aktywnie uczestniczyć w procesie odbudowy Ukrainy po zakończeniu wojny³⁶.

Agresja Rosji na Ukrainę pokazała, że strategia geopolityczna przyjęta przez polskie władze, zwłaszcza po 2015 r., okazała się trafną, bardziej racjonalną aniżeli oczekiwania Niemiec czy Francji. Była w większym stopniu zgodna z realiami międzynarodowymi, zwłaszcza imperialną (rewanżystowską) polityką Władimira Putina. Postulaty obecności USA w Europie i wzmocnienia, a nie osłabiania NATO jako podstawy bezpieczeństwa UE, zostały pozytywnie zweryfikowane w praktyce. Dzięki temu wzrosła pozycja strategiczna Polski i jej rola w stosunkach międzynarodowych. Świadczą o tym liczne wizyty przywódców Zachodu w Warszawie po agresji Rosji na Ukrainę w lutym 2022 r., łącznie z prezydentem Joe Bidenem i wiceprezydent Kamalą Harris. Polska, wspierając Ukrainę i jej euroatlantyckie aspiracje oraz umacniając więzi między obu narodami, odgrywa dziś rolę lidera w regionie Europy Środkowo-Wschodniej.

PERSPEKTYWY AKCESJI UKRAINY DO UNII EUROPEJSKIEJ I NATO

Wojna Rosji z Ukrainą trwa *de facto* od 2014 r., czyli od bezprawnego przyłączenia (aneksji) Półwyspu Krymskiego do Federacji Rosyjskiej. Od tego momentu, a faktycznie już od 2008 r., tzn. od agresji Rosji na Gruzję, Zachód na czele z USA obiecuje Ukrainie członkostwo w NATO i Unii Europejskiej, ale do dziś nie rozpoczęto formalnych negocjacji w tym celu. Sytuacja niewiele zmieniła się wraz z innymi decyzjami, które zostały podjęte na szczycie NATO w Wilnie w dniach 11–12 lipca 2023 r., choć wiązano z nim duże nadzieje, zwłaszcza w Ukrainie

³⁶ J.K. Bielecki, P. Kowal, *Polska i Ukraina. Zobowiązania między państwami najlepiej opierać o traktaty i porozumienia, a nie o emocje, które mijają*, 9.07.2023, <https://wiadomosci.onet.pl/opinie/zlekcewazenie-propozycji-prezydenta-zelenskigo-stanie-sie-bledem-opinia/exthc90> [dostęp: 11.10.2023]; E. Bendyk, P. Buras, *Polska wobec wojny, Polska w świecie po wojnie. Zadania na nowy czas*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 2022, s. 1–9; M. Sieńczuch, *Stosunek społeczeństwa polskiego do agresji rosyjskiej na Ukrainie w świetle badań socjologicznych*, Wojskowe Biuro Badań Społecznych, Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2022, s. 37–54; W. Jurasz, *Kaczyński i Tusk mogą w prosty sposób zakończyć prowokacje ze strony Mińska i Moskwy*, 4.08.2023, <https://wiadomosci.onet.pl/opinie/jurasz-kaczynski-i-tusk-moga-latwo-zakonczyc-prowokacje-minska-i-moskwy/k28xj10> [dostęp: 12.10.2023].

i w Polsce. Na szczycie w Bukareszcie w 2008 r. NATO uznało, że „Ukraina będzie członkiem sojuszu”, a 15 lat później w Wilnie przywódcy paktu stwierdzili tylko, że „przyszłość Ukrainy jest w NATO”. Prezydent Joe Biden przy tej okazji podkreślił, że „zanim Ukraina przystąpi do NATO, będzie musiała przeprowadzić reformy, aby osiągnąć standardy, które obowiązują każdy kraj Sojuszu”³⁷. A sekretarz generalny NATO Jens Stoltenberg dodał, że „zaproszenie do NATO zostanie wystosowane, gdy Ukraina wypełni warunki, które musi spełnić”³⁸. W ogłoszonym komunikacie sojusznicy zapewnili, że miejsce Ukrainy jest w Sojuszu, ale nie podali żadnych dat ani szczegółowych warunków. Nic więc dziwnego, że prezydent Zełenski był mocno rozczarowany, że Sojusz nie ustalił ram czasowych ani nie wystosował zaproszenia w sprawie członkostwa Ukrainy w NATO. Wcześniej wielokrotnie podkreślał, że Ukraina potrzebuje i zasługuje na członkostwo w NATO³⁹.

Szczyt w Wilnie dotyczył nie tylko Ukrainy, ale także nowych wyzwań, przed którymi stoi Sojusz w walce o nowy ład międzynarodowy. Świat zmierza do dwubiegunowego porządku i NATO jest zaniepokojone rozpadem swojej dotychczasowej polityki bezpieczeństwa, co ujawniła wojna w Ukrainie. W związku z tym nie wszyscy członkowie Sojuszu chcą ryzykować własne bezpieczeństwo dla bezpieczeństwa Ukrainy i dlatego są przeciwni jej akcesji do NATO. Szczyt w Wilnie wyraźnie pokazał, że najpierw musi zakończyć się wojna, aby Ukraina mogła być przyjęta do NATO. Taki też jest warunek jej członkostwa w Unii Europejskiej⁴⁰.

Natomiast pod koniec lipca 2023 r. prezydent Zełenski w codziennym orędziu do narodu zapowiedział rozpoczęcie w tym roku negocjacji w sprawie członkostwa Ukrainy w UE: „Ukraina jest do tego w pełni przygotowana, robimy z naszej strony to, co konieczne. I robimy wszystko, co w naszej mocy, aby UE była również w pełni przygotowana. Dokładnie w tym roku”⁴¹. Komisja Europejska proponuje

³⁷ J. Bielecki, *Ameryka nie zapomni o rządach prawa*, „Rzeczpospolita”, 17.07.2023, s. A6.

³⁸ W. Jurasz, *Ukraina pozostanie w przedpokoju NATO. To także lekcja dla Polski*, 12.07.2023, <https://www.onet.pl> [dostęp: 18.09.2023].

³⁹ M. Czarnecki, *Ukraina czeka na zaproszenie*, „Gazeta Wyborcza”, 12.07.2023, s. 11; N. Kapitonenko, *Eine Lektion in Realismus*, 13.07.2023, <https://www.ipg-journal.de/rubriken/ausussen-und-sicherheitspolitik/artikel/eine-lection-in-realismus-6846/> [dostęp: 21.09.2023].

⁴⁰ N. Kapitonenko, *Eine Lektion in Realismus*.

⁴¹ *Zełenski o Ukrainie w Unii Europejskiej. Podał, kiedy zaczną się negocjacje*, 25.07.2023, <https://www.wprost.pl/polityka/11320909/zelenski-o-ukrainie-w-unii-europejskiej-podal-kiedy-zaczna-sie-negocjacje.html> [dostęp: 11.10.2023].

50 mld euro pomocy dla Kijowa przez najbliższe cztery lata i jest życzliwie nastawiona do wniosku Ukrainy, więc nie będzie jej krytykować za niedociągnięcia. Wszyscy bowiem mają świadomość, że reformy instytucjonalne w czasie wojny są trudne, i doceniają fakt, że Ukraina mimo wszystko je przeprowadza. Aby pomóc Ukrainie, Bruksela proponuje nawet rewizję wieloletniego budżetu UE, co mam nadzieję, poprze również Polska⁴².

Nie ulega wątpliwości, że akcesja Ukrainy do NATO i Unii Europejskiej leży w polskim interesie narodowym i nie jest bez znaczenia dla bezpieczeństwa Polski, Europy i świata. Dlatego też kraj nasz, wspierając wschodniego sąsiada w wojnie z rosyjskim agresorem, jednocześnie popiera jej starania o członkostwo w Unii Europejskiej i NATO. Potwierdzają to badania sondażowe, wedle których 95 proc. Polaków jest za wejściem Ukrainy do Unii Europejskiej, a 90 proc. popiera akcesję tego kraju do NATO. W obu przypadkach 45 proc. ankietowanych twierdzi, że powinno się to wydarzyć jak najszybciej⁴³. Polska już dawno podjęła się i mimo obecnych napięć w relacjach polsko-ukraińskich nadal pełni rolę adwokata Ukrainy w strukturach euroatlantyckich⁴⁴.

Jest już dużo scenariuszy na temat zakończenia tej wojny i akcesji Ukrainy do NATO i Unii Europejskiej. Wielu ekspertów uważa, że tylko klęska militarna Rosji, jej rozpad oraz usunięcie Władimira Putina mogą przyspieszyć koniec wojny i otworzyć Ukrainie drogę do NATO i Unii Europejskiej. Nie jestem tego taki pewien, choć chciałbym, aby ten scenariusz się spełnił. Jest to – moim zdaniem – pobożne życzenie. Rosja jest wciąż silna, a Putin nie do usunięcia i to z wielu względów. Między innymi z tego powodu, że spacyfikował opozycję i otacza się zaufanymi ludźmi, dla których usunięcie go nie wchodzi w grę, kontroluje też armię. Ponadto konsoliduje i zacieśnia kontrolę nad mediami państwowymi, aby indoktrynować i urabiać opinię publiczną oraz tłumić przejawy sprzeciwu. Po prawie dwóch latach wojny, która – według różnych źródeł kosztowała Rosję ponad 200 tys. zabitych, rannych i zaginionych żołnierzy⁴⁵ – poparcie dla

⁴² A. Słojewska, *Kiedy Ukraina będzie w UE*, „Rzeczpospolita”, 21.06.2023, s. 1; A. Słojewska, *Ukraina wymusza zwiększenie budżetu UE*, „Rzeczpospolita”, 21.06.2023, s. A16.

⁴³ A. Karwowska, *Chcemy Ukrainy w NATO i Unii Europejskiej*, „Gazeta Wyborcza”, 13.04.2022, s. 10.

⁴⁴ J.M. Fiszer, *Ukraina między Wschodem a Zachodem*, s. 19–38.

⁴⁵ Ponadto strona rosyjska straciła 3799 czołgów, 7442 pojazdy opancerzone, 3406 zestawów artyleryjskich, 572 wyrzutnie rakiet, 329 zestawów przeciwlotniczych, 310 samolotów, 296 śmigłowców, 2941 bezzałogowe statki powietrzne, 1025 pocisków manewru-

Putina i wspierających go instytucji nie spada. To, co robi Putin, akceptuje 82 proc. Rosjan. Nie ma on też konkurentów na scenie politycznej Rosji. Zaufanie do niego wyraża 42 proc. ankietowanych. Bardzo dobrze oceniane są też instytucje państwowe. Widać, że Rosjanie konsolidują się wokół Putina i aparatu władzy. Zasluga w tym nie tylko bardzo konsekwentnej propagandy, ale też skutecznej polityki gospodarczej, dzięki której mimo wojny i sankcji da się żyć na poziomie mniej więcej przedwojennym. Rosjanom także wojna nie wydaje się taka straszna, gdyż 61 proc. respondentów uważa, że „specjalna operacja wojskowa” przebiega dla ich kraju „bardzo pomyślnie” albo „raczej pomyślnie”. Mają też świadomość, że wojna ta nie skończy się szybko: 45 proc. ankietowanych uważa, że może potrwać jeszcze dłużej niż rok i opowiada się za jej kontynuacją⁴⁶.

Natomiast jak pokazują to różne badania opinii publicznej, zdecydowana większość Rosjan nie ma żadnego poczucia politycznej odpowiedzialności. Oznacza to, że rząd może zrobić absolutnie wszystko, a ludzie nie będą myśleć, że ma z nimi coś wspólnego. Deputinizacja Rosji jest więc mało prawdopodobna, a tym samym bardzo trudno przewidzieć koniec wojny rosyjsko-ukraińskiej. Putin się nie podda, nawet jeśli przegra tę wojnę. W pewnym momencie ogłosi sukces rosyjskiej armii, zarządzi koniec „operacji specjalnej” i zaproponuje rozmowy pokojowe, na które zgodzą się Zachód i Ukraina, a on sam zdoła przetrwać na scenie politycznej Rosji. W tym też celu Putin niedawno przyjął ustawę, która pozwala na przeprowadzenie wyborów prezydenckich w warunkach stanu wojennego, które zostały zaplanowane na marzec 2024 r. i z pewnością wygra je nie kto inny tylko on⁴⁷.

Wojna rosyjsko-ukraińska – moim zdaniem – będzie trwała jeszcze bardzo długo, gdyż przybrała ona charakter klasycznej *proxy war*, czyli jest to także „wojna zastępcza” lub inaczej „wojna przez pośrednika”, a więc rodzaj wojny, w której skonfliktowane państwa rozstrzygają spór nie za pomocą starć militarnych prowadzonych bezpośrednio na własnym terytorium, ale zastępczo, za pomocą działań na terenie państwa trzeciego, a więc poza granicami własnego państwa. Wspierając

jących, 18 jednostek nawodnych, 6172 pojazdów (w tym cystern), 449 jednostek sprzętu specjalnego. Wojna nadal trwa, a więc te dane też będą ulegały zmianom.

⁴⁶ W. Radziwinowicz, *Rosjanie trzymają się mocno Putina i wojny*, „Gazeta Wyborcza”, 5.06.2023, s. 10; *Ukraina szykuje „główne uderzenie” na rosyjskie wojska*, 16.07.2023, www.msn.com/pl-pl/wiadomosci/polska/sytuacja-sie-pogorszyła-Ukraina-przekazała-zle-wieści [dostęp 17.09.2023].

⁴⁷ *Świat bez Rosji? To iluzja. Całkowite zwycięstwo nad mocarstwem nuklearnym jest niemożliwe*. Onet,newsletter.info@grupaonet.pl, 25.07.2023.

dziś Ukrainę, Stany Zjednoczone dążą do maksymalnego osłabienia Rosji oraz Chin i zachowania hegemonii w świecie. Z kolei Rosja dąży do osłabienia pozycji Stanów Zjednoczonych i dlatego może liczyć na wsparcie Chin w wojnie z Ukrainą. Wojna ta nie jest też bez znaczenia dla Chin, które z kolei dążą do osłabienia Rosji i Stanów Zjednoczonych, co ma ułatwić im zwasalizowanie Rosji i przejęcie kontroli nad światem. Formalnie między Rosją i Chinami istnieje „strategiczny sojusz”, potwierdzony podczas wizyty prezydenta Xi w Moskwie w dniach 20–21 marca 2023 r. Przywódca Chin wypowiadał się wówczas jako mediator i nawoływał do rozmów pokojowych i zakończenia wojny w Ukrainie. Zarówno USA, jak i Ukraina odrzuciły tzw. plan pokojowy Chin, które mając poparcie Rosji, wzmagają naciski na Tajwan⁴⁸.

Dziś w relacjach między USA i Chinami pojawiają się sygnały odprężenia i wojownicze pomruki. Pokazał to także wyżej omówiony szczyt NATO w Wilnie, gdy w komunikacie końcowym stwierdzono, że:

Deklarowane ambicje i represyjna polityka Chińskiej Republiki Ludowej stanowią wyzwanie dla naszych interesów, bezpieczeństwa i wartości. ChRL stosuje szeroką gamę narzędzi politycznych, ekonomicznych i wojskowych, aby zwiększyć swój globalny zasięg i siłę projektową, pozostając nieprzejrzystymi co do swojej strategii, intencji i rozbudowy wojskowej. (...) Dąży do obalenia opartego na zasadach porządku międzynarodowego, w tym w przestrzeni kosmicznej, cybernetycznej i morskiej⁴⁹.

Spotkało się to z ostrą reakcją ze strony Chin. Rzecznik chińskiej misji przy UE Fu Cong oświadczył m.in.:

Stanowczo sprzeciwiamy się i odrzucamy to oskarżenie. (...) NATO jako produkt zimnej wojny ma złą historię. (...) Na tle pogarszającego się krajobrazu bezpieczeństwa międzynarodowego NATO, zamiast zastanawiać się nad własną odpowiedzialnością, jako regionalny blok wojskowy, rzuca bezpodstawne oskarżenia, wtrąca się w sprawy poza swoimi granicami i prowadzi do konfrontacji. To w pełni obnaża hipokryzję NATO i jego ambicje oraz dążenia do ekspansji i hegemonii⁵⁰.

Waszyngton i Pekin szybko więc nie zejda z ścieżki rywalizacji i konfrontacji. Wykorzystując zaangażowanie Stanów Zjednoczonych

⁴⁸ J.M. Fiszer, *Will China Take over the World by the Middle of the 21 st Century?*, „Studia Polityczne” 2022, t. 50, nr 1, s. 11–35, DOI: 10.35757/STP.2022.50.1.01; A. Acharya, *The End of American World Order*, Polity Press, Cambridge 2018, s. 34–37; P. Khanna, *Unsere Asiatische Zukunft*, Rowohlt Verlag, Berlin 2019, s. 111–124.

⁴⁹ M. Czmiel, *Ostra reakcja Chin na komunikat NATO*, 12.07.2023, <https://wiadomosci.wp.pl/ostra-reakcja-chin-na-komunikat-nato-wszelkie-dzialania-spotkaja-sie-ze-zdecydowana-reakcja-6918766387157952a> [dostęp: 11.10.2023].

⁵⁰ *Ibidem*.

i NATO w Ukrainie, Chiny mogą zaatakować Tajwan. Wciąż trwa wojna handlowa pomiędzy USA i Chinami, a Jake Sullivan, doradca Joe Bidena do spraw bezpieczeństwa, nie tak dawno mówił, że Stany Zjednoczone muszą zachować dużą przewagę w niektórych technologiach, w tym jeśli idzie o sztuczną inteligencję i w technologiach wojskowych⁵¹.

Podsumowując powyższą analizę, stwierdzam, że wojna w Ukrainie zakończy się wówczas, jeśli osiągną w tej sprawie porozumienie Stany Zjednoczone i Chiny przy aktywnym poparciu Niemiec i Francji. Tylko daleko idące ustępstwa Stanów Zjednoczonych wobec Rosji i *vice versa* mogą doprowadzić do rozpoczęcia rozmów i zawarcia traktatu pokojowego między Ukrainą i Rosją. Te ustępstwa to m.in. zniesienie sankcji nałożonych na Rosję i zagwarantowanie jej, że Krym nie wróci już do Ukrainy, przyznanie Ukrainie reparacji ze strony Rosji oraz zapewnienie bezkarności Putinowi i jego najbliższemu współpracownikom, a ponadto utworzenie wzdłuż granicy rosyjsko-ukraińskiej strefy zdemilitaryzowanej pod kontrolą ONZ. Wówczas być może Rosja zgodzi się na członkostwo Ukrainy w Unii Europejskiej i NATO, ale też pod pewnymi warunkami, na przykład takim, że na obszarze Ukrainy Sojusz nie umieści raket z głowicami atomowymi. Według różnych źródeł nieoficjalne rozmowy na ten temat już się toczą między Stanami Zjednoczonymi i Rosją. Prowadzą je wysokiej rangi przedstawiciele Federalnej Służby Bezpieczeństwa (FSB) Rosji i CIA⁵².

Z drugiej strony wojna w Ukrainie może przekształcić się w długotrwałą, zamrożony na wiele lat konflikt. Co więcej, zdesperowany Putin może doprowadzić do wojny z Zachodem. Ten zaś, zwłaszcza NATO, Unia Europejska i Stany Zjednoczone, musi więc mieć tego świadomość oraz odpowiednio się na taki scenariusz przygotować. Dynamiczne zmiany zachodzące dziś pod wpływem wojny Rosji z Ukrainą w środowisku międzynarodowym oraz w relacjach multilateralnych i bilateralnych powodują, iż konieczna jest również rewizja i korekta kierunków polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Polski w taki sposób, aby jej pozycja się umocniła, zarówno na arenie europejskiej, jak i światowej. Polska powinna dążyć do konsolidacji struktur Trójkąta Weimarskiego, NATO i Unii Europejskiej z własną architekturą bezpieczeństwa. Powinna popierać zwiększenie samodzielności obronnej

⁵¹ H. Koziół, *Waszyngton i Pekin szybko nie zejda ze ścieżki konfrontacji*, „Rzeczpospolita”, 17.07.2023, s. A22.

⁵² CIA ma rozmawiać z rosyjskimi służbami. Negocjacje dotyczą władzy na Kremlu, 3.07.2023, <https://www.wprost.pl/> [dostęp: 23.10.2023].

Europy, ale zarazem stanowczo sprzeciwiać się traktowaniu jej jako alternatywy dla NATO. Ponadto powinna o problemach bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego rozmawiać zarówno ze Stanami Zjednoczonymi, jak i Unią Europejską oraz Francją i Niemcami, a po upadku rządów Putina w Rosji – także z tym państwem⁵³. Co więcej, Polska powinna stanowczo domagać się, aby wszelkie koncepcje architektury bezpieczeństwa w Europie Środkowo-Wschodniej były komplementarne wobec NATO i zawierały klauzule dotyczące gwarancji rozszerzonego odstraszania nuklearnego, udzielonych przede wszystkim przez Stany Zjednoczone oraz być może również przez Wielką Brytanię i Francję. Jest to ważne w sytuacji, kiedy Putin straszy Polskę i Ukrainę oraz Europę atakiem jądrowym i rozlokował na terytorium Białorusi broń atomową⁵⁴.

Dziś stosunek do Rosji i jej polityki międzynarodowej utrudnia współpracę państw w ramach Trójkąta Weimarskiego. Francja i Niemcy nadal opowiadają się za nawiązaniem współpracy i rozmowami pokojowymi z Rosją oraz odejściem od stosowania wobec niej różnego rodzaju sankcji, czemu przeciwna jest Polska. Być może sytuacja ta wyglądałaby inaczej, gdyby weszły w życie podejmowane w latach 2007–2010 projekty rozszerzenia działań Trójkąta Weimarskiego o Federację Rosyjską. Początkowo owocne spotkania w ramach Weimar plus oraz Trójkąta Królewieckiego zostały jednak zaniechane. Trzeba się zastanowić, czy po zakończeniu wojny w Ukrainie nie wrócić do tych pomysłów, aby ratować Europę i świat przed dalszymi konfliktami i niebezpiecznymi podziałami na Wschód i Zachód. Pomysłów tych nie należy oceniać jako absurdalnych czy wręcz niepoważnych. Oczywiście, nie ma już powrotu do relacji z Rosją sprzed 2022 r. Musi ona zostać surowo ukarana za agresję i zbrodnie wojenne. Rosyjska inwazja na Ukrainę spowodowała również załamanie się modelu bezpieczeństwa kooperatywnego, opartego na – z biegiem lat coraz bardziej pozorowanej – przynależności Rosji do europejskiej wspólnoty normatywnej. Dziś nie wiadomo, co może go zastąpić i jaką rolę mogłyby w niej odgrywać powojenna Ukraina i Rosja. Jeśli chodzi o tę pierwszą, musi powstać coś, na czym będzie ona mogła polegać, co

⁵³ K. Pełczyńska-Nałęcz, *Polska wobec Rosji. Radykalizm bez polityki*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 2018, s. 11. Patrz także: O. Barburska, *Polityka wschodnia Unii Europejskiej jako część składowa polityki zagranicznej UE*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2018; B. Piskorska, *Soft power w polityce UE wobec państw Partnerstwa Wschodniego*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2017.

⁵⁴ J. Bartosiak, A. Świedziński, M. Budzisz, *Decyzje strategiczne, które Polską będzie musiała podjąć do końca 2023 roku*, Strategy & Future, Warszawa 2023, s. 1–2.

będzie gwarantowało jej bezpieczeństwo i niepodległość. Natomiast Rosja, jeśli się nie rozpadnie, musi stać się państwem demokratycznym i odpokutować za swoje grzechy, które popełniła pod rządami Putina⁵⁵. Należy więc już dziś szukać nowych koncepcji bezpieczeństwa Europy i pokoju na świecie, a w poszukiwaniach tych powinna aktywnie uczestniczyć Polska.

PODSUMOWANIE

Przeprowadzona analiza dostępnych materiałów źródłowych potwierdziła tezy i hipotezy badawcze sformułowane w niniejszym artykule oraz pozwoliła na udzielenie odpowiedzi na postawione pytania. Agresja na Ukrainę była planowana niemal od początku przejęcia władzy w Rosji przez Władimira Putina i była efektem jego utopijnych koncepcji dotyczących odbudowy rosyjskiego supermocarstwa na miarę dawnego Związku Sowieckiego, w którym ważną rolę miała odegrać zwasalizowana Ukraina. Rozpętana przez Putina wojna była jednak do uniknięcia, gdyby Zachód, a zwłaszcza Stany Zjednoczone, Niemcy i Francja, prowadził nie tak pasywną, wręcz prorosyjską, ale zdecydowaną i skoordynowaną politykę powstrzymywania Putina przed realizacją jego wizji, które głosił od momentu objęcia stanowiska prezydenta Federacji Rosyjskiej. Nie bez winy jest też sama Ukraina, prowadząca zbyt długo, bo aż do lat 2013–2014 politykę balansowania (dwutorowości) między Rosją, bliską jej historycznie, kulturowo oraz ze względów społecznych, a obcym i bogatym Zachodem, którego obawiała się bardziej aniżeli Rosji, tak ze względów geopolitycznych, jak i geoeconomicznych. Co więcej, zarówno Unia Europejska, jak i NATO nie widziały z wielu względów, zwłaszcza formalnych, miejsca w swoich szeregach dla Ukrainy. Po dziś dzień nie przedstawiły jej takiej perspektywy członkostwa poza ogólnikowymi obietnicami, że może kiedyś to nastąpi, po zakończeniu wojny, i jak spełni ona kryteria akcesyjne. Nie miało to mocy mobilizującej do wprowadzania w życie adekwatnych, niezbędnych reform systemowych. Niestety, uważam, że akcesja Ukrainy do struktur euroatlantyckich nie nastąpi szybko. Wojna będzie trwała długo, a jej wynik trudno dziś przewidzieć, gdyż Rosja pod rządami Putina nie zrezygnuje z Ukrainy. Jeśli zaś wojnę wygra, to rzecz jasna, będzie dyktowała warunki pokojowe, a jednym

⁵⁵ A. Kortunow, *Restoration, reformation, or revolution? Blueprints for the world order after the Russia-Ukraine conflict*, „China International Strategy Review” 2022, nr 4, s. 183–208, DOI: 10.1007/s42533-022-00112-3.

z nich będzie brak zgody na członkostwo Ukrainy, zwłaszcza w NATO, które aktywnie popiera Polska.

Natomiast już dziś nie ulega wątpliwości, że agresja Rosji na Ukrainę pociągnęła za sobą daleko idące zmiany w układzie sił na arenie międzynarodowej. Jej konsekwencje odczuwają dziś nie tylko oba te państwa, ale również cały świat. Ponadto już widać wyraźnie, że inwazja ta zakończyła proces budowy tzw. postzimnowojennego, multipolarnego, demokratycznego i pokojowego ładu międzynarodowego, trwającego od upadku Związku Radzieckiego w grudniu 1991 r., który z udziałem Rosji miał zapewnić pokój oraz bezpieczeństwo Europy i świata. Co więcej, rozwiła marzenia Stanów Zjednoczonych i wielu innych demokratycznych państw na upowszechnienie paradygmatu liberalnego w stosunkach międzynarodowych i recepcję zachodnich, zwłaszcza amerykańskich, form życia politycznego na świecie. Obnażyła też niską skuteczność polityki na rzecz bezpieczeństwa Europy i świata wielu organizacji międzynarodowych, na czele z ONZ, Unią Europejską i NATO, która wymaga obecnie głębokich reform, m.in. mających na celu stworzenie skutecznego systemu odstraszania potencjalnych agresorów i sprawnego procesu decyzyjnego, opartego na głosowaniu większościowym i ograniczeniu prawa weta. Organizacje te powinny też mieć prawo do podejmowania działań o charakterze prewencyjnym, tak aby nie dopuścić do wybuchu wojny między skonfliktowanymi państwami.

Nasilająca się pod wpływem wojny Rosji z Ukrainą rywalizacja między Stanami Zjednoczonymi i Chinami nasuwa tu pytania: Jak ostatecznie będzie wyglądał przyszły ład światowy? Czy czeka nas podział na dwa bloki USA–Chiny, czy też świat wróci do formatu z XIX-wiecznej Europy nazywanego koncertem mocarstw? Nie wykluczałbym też opcji trójbiegunowej: USA–UE–CHRL. Trudno na pytania te odpowiedzieć, gdyż świat jest nieprzewidywalny i zmienia się dziś w szalonym tempie. Jedno jest pewne: nie ma już przesłanek do powrotu do systemu jednobiegunowego z niekwestionowaną dominacją Stanów Zjednoczonych⁵⁶.

Rosyjska agresja, która przyniosła zniszczenia i śmierć wielu osób, skonsolidowała zarazem naród ukraiński i stała się akceleratorem w procesie kształtowania się jęgo, do tej pory rozchwianej, tożsamo-

⁵⁶ F. Fukuyama, *Jeszcze Ameryka nie upadła*, „Newsweek”, 6.12.2021, s. 11–14; B. Góralczyk, *Wielki Renesans. Chińska transformacja i jej konsekwencje*, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, Warszawa 2018; L. Smolaga, M. Smolaga, *Zmiana układu sił w stosunkach międzynarodowych: analiza potencjałów z perspektywy do lat 2025–2030*, „Sprawy Międzynarodowe” 2020, t. 73, nr 3, s. 75–77, DOI: 10.35757/SM.2020.73.3.06.

ści narodowej. Jednocześnie przyspieszyła trwającą od 1991 r. transformację ustroju społeczno-politycznego i gospodarczego w Ukrainie oraz proces głębokich reform, które mogą otworzyć jej drogę do Unii Europejskiej i NATO.

Poza tym rosyjska agresja na Ukrainę przyczyniła się też do zmiany i umocnienia pozytywnych relacji polsko-ukraińskich, które wcześniej przeplatane były różnymi sporami i napięciami o podłożu historycznym, politycznym i społecznym, zwłaszcza w latach 2015–2022. Polska jako pierwsza potępiła rosyjską napaść na Ukrainę, udzieliła jej wszechstronnej pomocy humanitarnej, wojskowej oraz bez wahania przyjęła na swoje terytorium miliony ukraińskich uchodźców wojennych, dając im mieszkania, opiekę lekarską, zapewniła edukację dzieciom i pracę dorosłym. Wielu z nich zapewne już na zawsze pozostanie w Polsce i nie będzie – mam nadzieję – stanowiło tzw. piątą kolumnę, a wprost przeciwnie, przyczyni się do umocnienia wszechstronnej współpracy i pojednania między obu narodami.

LITERATURA

- Acharya A., *The end of American world order*, Polity Press, Cambridge 2018.
- Allison G., *Skazani na wojnę? Czy Ameryka i Chiny unikną Pułapki Tuki-dydesa?*, Wydawnictwo: Pascal historia, Bielsko-Biała 2018.
- Barburska O., *Polityka wschodnia Unii Europejskiej jako część składowa polityki zagranicznej UE*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2018.
- Barburska O., Milczarek D., *Polityka wschodnia Unii Europejskiej: porażka czy sukces?*, Oficyna Wydawnicza Aspra-JR, Warszawa 2014.
- Bartosiak J., Świedziński A., Budzisz M., *Decyzje strategiczne, które Polską będzie musiała podjąć do końca 2023 roku*, Strategy&Future, Warszawa 2023.
- Bendyk E., Buras P., *Polska wobec wojny, Polska w świecie po wojnie. Zadania na nowy czas*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 2022.
- Belton C., *Ludzie Putina. Jak KGB odzyskało Rosję i zwróciło się przeciwko Zachodowi*, Wydawnictwo SQN, Kraków 2023.
- Bryc A., *Cele polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2004.
- Bryjka F., *Grupa Wagnera – paramilitarne narzędzie rosyjskich operacji hybrydowych*, „Sprawy Międzynarodowe” 2022, t. 75, nr 2, s. 66–91, DOI: 10.35757/SM.2022.75.2.05.
- Brzeziński Z., *Strategiczna wizja. Ameryka a kryzys globalnej potęgi*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2013.

- Czarny O., *Die Ukraine und die Europäische Union: Stand und bilateraler Beziehungen*, Diplomica – Verlag, Hamburg 2009.
- Eidman I., *System Putina. Dlaczego Rosjanie się na to godzą?*, Wydawnictwo HARDE, Warszawa 2022.
- Fiszer J.M., *Czy Chiny przejmą kontrolę nad światem w połowie XXI wieku?*, „Biuletyn Analiz i Opinii” 2021, nr 3(44).
- Fiszer J.M., *Włodzimierz Putin – dlaczego zaufała mu cała Rosja? Specyficzne formy przywództwa politycznego*, [w:] T. Bodio, W. Jakubowski (red.), *Przywództwo i elity polityczne w krajach WNP*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2010, s. 39–62.
- Fiszer J.M., *Will China take over the World by the middle of the 21 st century?*, „Studia Polityczne” 2022, t. 50, nr 1, s. 11–34, DOI: 10.35757/STP.2022.50.1.01.
- Fiszer J.M., *Why did the Soviet Union collapse? The reasons and effects for Poland, Europe, and the World*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2022, nr 1(72), DOI: 10.26399/meip.1(72).2022.01/j.m.fiszer.
- Fiszer J.M., *Stanowisko Rosji wobec akcesji Polski do NATO i Unii Europejskiej oraz stosunki polsko-rosyjskie w XXI wieku i ich perspektywy*, [w:] K. Sierzputowska, S. Sadowski (red.), *Wielowektorowość polskiej polityki bezpieczeństwa w XXI wieku. Wybrane aspekty*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2021.
- Fiszer J.M., *Ukraina między Wschodem a Zachodem. Stanowisko Polski wobec akcesji Ukrainy do NATO i Unii Europejskiej*, „Studia Polityczne” 2020, t. 48, nr 4, s. 19–38, DOI: 10.35757/STP.2020.48.4.03.
- Fiszer J.M., (red.), *Współpraca Polski, Niemiec i Francji w ramach Trójkąta Weimarskiego*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2022.
- Fiszer J.M., *Ukraine between Russia and the European Union and its prospect. Geopolitical and geo-economic Dilemas*, [w:] A.J. Kukuła (ed.), *Political, social and economic conditions of development of contemporary Ukraine and its regions*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2016.
- Fiszer J.M., Stępniewski T., *Polska i Ukraina w procesie transformacji, integracji i wyzwania dla bezpieczeństwa Europy Środkowo-Wschodniej*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2017.
- Fiszer J.M., *Pozytywne i negatywne doświadczenia Polski podczas wejścia do Unii Europejskiej. Rozwiązania modelowe dla Ukrainy*, „Studia Polityczne” 2021, t. 49, nr 1.
- Gabidullin M., *Wagnerowiec, Spowiedź byłego dowódcy tajnej armii Putina*, Znak Koncept, Kraków 2022.
- Galeotti M., *Putin takes Crimea 2014: Grey-zone warfare opens the Russia – Ukraine conflict*, Bloomsbury Publishing, Londyn 2023.
- Góralczyk B., *Wielki Renesans. Chińska transformacja i jej konsekwencje*, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, Warszawa 2018.

- Kiwerska J., *Ukraina i stosunki transatlantyckie*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2015, nr 9, s. 345–363.
- Kortunow A., *Restoration, reformation, or revolution? Blueprints for the world order after the Russia-Ukraine conflict*, „China International Strategy Review” 2022, nr 4, s. 183–208, DOI: 10.1007/s42533-022-00112-3.
- Marten K., *Russia’s use of semi-state security forces: the case of the Wagner Group*, „Post-Soviet Affairs” 2019, vol. 35, no. 3, s. 123–146, DOI: 10.1080/1060586X.2019.1591142.
- Pełczyńska-Nałęcz K., *Polska wobec Rosji. Radykalizm bez polityki*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 2018.
- Piskorska B., *Soft power w polityce UE wobec państw Partnerstwa Wschodniego*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2017.
- Podraza A., *Promocja demokracji a bezpieczeństwo europejskie: skuteczność i dylematy polityki wschodniej Unii Europejskiej w XXI wieku*, „Politeja” 2016, nr 2, s. 161–180, DOI: 10.12797/Politeja.13.2016.41.09.
- Politkowska A., *Rosja Putina*, Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa 2004.
- Sieńczuch M., *Stosunek społeczeństwa polskiego do agresji rosyjskiej na Ukrainie w świetle badań socjologicznych*, Wojskowe Biuro Badań Społecznych, Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2022.
- Smolaga L., M. Smolaga M., *Zmiana układu sił w stosunkach międzynarodowych: analiza potencjałów z perspektywy do lat 2025-2030*, „Sprawy Międzynarodowe” 2020, t. 73, nr 3, s. 69–106, DOI: 10.35757/SM.2020.73.3.06.
- Tymanowski J., *Ukraina między Wschodem a Zachodem*, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2014.
- Wilson A., *Partners for life. Europe’s unanswerd ‘eastern question’*, „Brief Policy”, ECFR, October 2017.